

Den gamla träkyrkan i Malexander (infällda bilden) bör ha uppförts strax efter att en äldre kyrka brann ner år 1587. När den nya kyrkan stod klar 1881 revs den gamla strax efteråt och materialet såldes på auktion. Den nya stenkyrkan brann i februari 1929, men den kyrka som står på platsen idag ser utvändigt i princip likadan ut som kyrkan från 1881.

Kyrkan som trollen rev ner

Malexanders kyrka har en märklig historia

MALEXANDER (LT)

Högt belägen vid sjön Sommens norra strand ligger Malexanders kyrka. Naturskönt så det förslår, men det var nära att kyrkan hade placerats på en annan plats en gång i tiden och mycket hade väl blivit annorlunda om så skett. Historien om Malexanders kyrka innehåller bränder och många märkligheter. Vad som är sant i historierna får betraktaren fundera över...

Malexanders kyrka är troligen den fjärde kyrkan belägen på samma plats. När den första kyrkan i Malexander tillkom vet ingen, men det finns belägg för att det fanns någon form av tempel på platsen redan år 1345. Då testamenterade ägaren av Aspanäs, lagman Knut Jonsson tillika den Heliga Birgittas ingifte morbror, en summa pengar till Malghasanda kyrka och till prästen Lambertus.

Men en kyrka i Malexander kan mycket väl ha funnits redan på 1200-talet. En historia från uppförandet av den första kyrkan i socknen lever kvar än idag. Det rådde delade meningar om var kyrkan skulle placeras. En del menade att den lämpligaste platsen för kyrkan var invid den gamla färdvägen vid Ormsjötorp. Adelsherrarna och de rika bönderna i gårdarna kring Sommens stränder hade en annan åsikt, de ville ha sin kyrka placerad intill sjön. Man kan anta att det var en stor fördel för dessa då de skulle ta sig till sin kyr-

ka, på den tiden var det ju oftast enklast att förflytta sig över vatten. Det fanns alltså två läger om var kyrkan skulle placeras, men de höga herrarna fick ge vika och det beslutades att kyrkan skulle uppföras vid Ormsjötorp.

Arbetet påbörjades med sättning av stengrunden, men det gick inte som det var tänkt. Onda makter hade ett finger med i bygget. När arbetarna kom till sitt arbete om morgnarna var deras föregående arbete raserat och allt i oordning. Tanken på troll och mystiska väsen dök upp, det kunde ju inte finnas någon annan förklaring än att det var trollen som på nätterna rev ner vad som byggdes upp under dagarna. Arbetarna tappade sugen att fortsätta när de förstod att de hade trollen emot sig. Nya möten och stämmor behandlade den uppkomna situationen, och det beslutades att släppa ett par tvillingstutar med en kälke efter, och där stutarna stannade, där skulle kyrkan byggas. Ingen vet var

Invändigt är Malexander kyrka ljus, luftig och mycket vacker.

starten skedde, men ekipaget lär ha stannat på ungefär den plats där den nuvarande kyrkan ligger.

På gårdarna runt Sommen gick de höga

herrarna omkring och myste. De hade fått kyrkan på den plats där de hela tiden velat ha den, och så var de storbelåtna över att deras tjänstefolk gjorde ett så gott arbete, nämligen

Ytterväggar och en del av tornet står kvar av 1881 års kyrka i Malax efter den ödesdigra branden 1929. Släktforskare sörjer än idag branden som ägde rum för 87 år sedan. Sex husförhörsböcker, två lysnings- och vigselböcker, två dödb- och begravningsböcker, två födelse- och dopböcker samt två in- och utflytningsböcker försvann i lågorna. Kyrkböckerna var, på ett ungefär, från åren 1861-1894.

Här - i området markerat med fyra små kvadratiske stenar - låg Malaxers gamla kyrka. Vi vet att en kyrka fanns 1345. Den brann 1587 men återuppfördes och stod här till 1881, då den ersattes med en stor stenkyrka. Träkyrkans ungefärliga mått var: Skeppet 13x10 m, koret 6x7 m och sakristian 5x5 m. År 1753 byggdes den till med ett skepp mot norr och torde därefter ha rymt 320 gudstjänstdeltagare. I söder stod en klockstapel. Kyrkogården - mycket mindre än nu - var omgärdad av några varv liggande timmer. I åtminstone tre av hörnen låg gravkapell.

En minnesskylt alldeles intill Malaxers kyrkas norra sida berättar att där låg tidigare den gamla träkyrkan, troligen från 1580-talet.

Innanför porten på kyrkans norra långsida hänger denna oljemålning. Den hängde tidigare i den gamla träkyrkan. Tavlhan hade lagts upp på kyrkvinden och i samband med rivningen av träkyrkan 1882 användes den att bära byggavfall !!

med att under nätterna riva ned det som arbetarna byggt upp under dagarna vid Ormsjön.

Ingen vet hur den äldsta kyrkan i Malax såg ut. Den kyrka som Heliga Birgitta besökte under sin tid på Aspnäs förstördes i en brand 1587. Kort tid efter branden byggdes en ny timmerkyrka och församlingen fick då understöd av kung Johan III till bygget. Kyrka och klockstapel förbättrades många gånger och 1709 utfördes takmålningar i kyrkan. Kyrkan blev för liten så år 1753 gjordes en tillbyggnad. I kyrkan hängde en målning föreställande Kristi gravläggning. Den målningen, samt en målning föreställande Kristus på korset, hängde på var sin sida om altartavlan. Båda tavlorna skänktes 1649 till kyrkan av Göran Armsköld och hans hustru Margareta Stiernbjelke och målningarna var ett krigsbyte från det trettiåriga kriget.

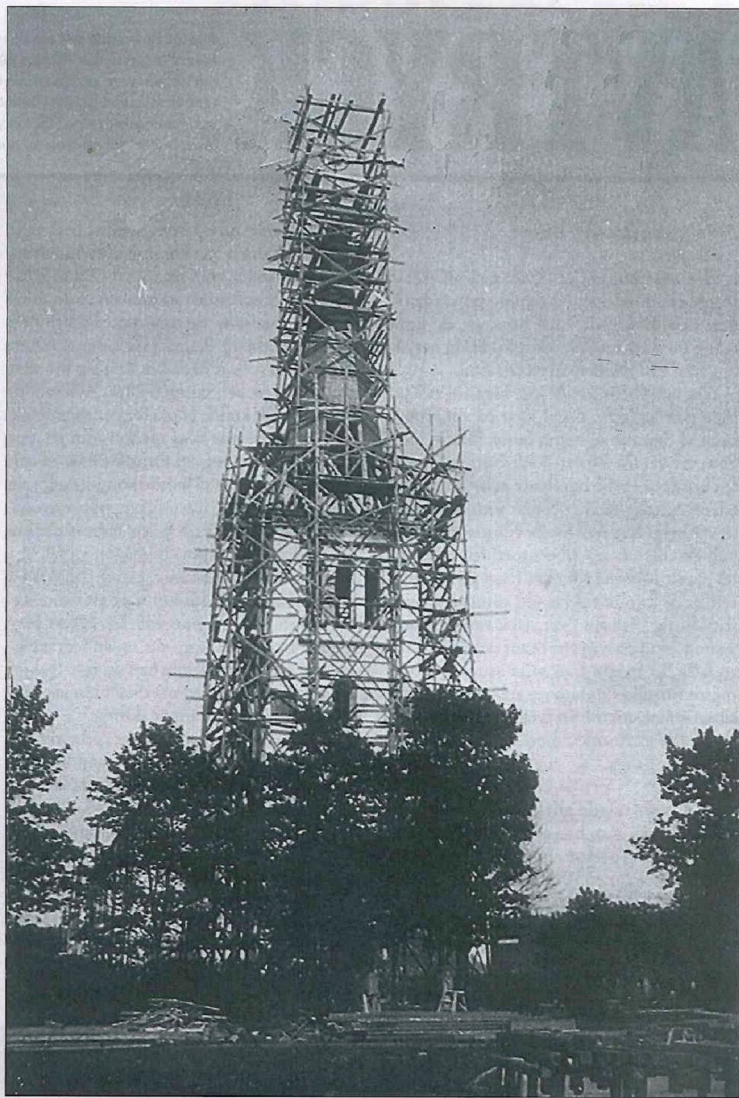
Kyrkan blev åter för liten och år 1881 kunde en ny kyrka invigas, den byggdes bredvid den gamla. Den nya kyrkan hade 796 platser och den byggdes i nygotisk stil med långskepp, torn och vapenhus i väster.

En skrivelse skickades till Kungliga Maj:t där man anhöll om att få riva och förutom orgeln sälja den gamla träkyrkan med tillbehör. I december samma år tillstyrkte Kungliga Maj:t önskemålet. Träkyrkan såldes på auktion och det högsta budet, 925 kronor, gavs av kapten O. F. Kugelberg på Bålnäs.

Edvard i Moo (Johansson) var en stor ivrare för att en ny kyrka skulle byggas i socknen. Det berättas att Edvard - som vid den tiden (1880-talet) bodde i Sommanäs - hade åtagit sig att forsla fram all sten som behövdes till kyrkobygget. Han tyckte det gick åt väldigt mycket sten, så till slut ville han ha lite påökad på den summa som var uppgjord för körningen. När Edvard inte fick gehör för önskemålet så lär han ha svarat: "Ja, jag skall forsla fram så mycket sten som går åt. Kyrkan hon kommer att stå i min tid och även i min gummas tid men sedan vet ingen hur det går".

Edvard avled 1924 och hans maka Anna avled 1929. Den 10 februari 1929, samma natt som Anna begravdes, så brann kyrkan ner till grunden. Folk kunde under branden se hur eldslågorna kastade sig mot den öppna graven. De ord som Edvard hade yttrat ett halvsekel tidigare hade blivit verklighet.

Varför det började brinna vet man inte säkert. Det finns flera teorier, bland annat felaktigheter i rökgångarna. Det hade varit mycket kallt, minus 18 grader, så man hade eldat kraftigt i kaminen under dagen.

Byggnadsarbetet med Malax kyrka har startat efter den ödesdigra branden den 10 februari 1929, dagen då Edvard Johanssons maka Anna begravdes.

Edvard Johansson hade åtagit sig att köra fram sten till kyrkbygget och här ses Edvard och medhjälpare. Arbetet pågick under åren 1877-1881. Sten togs från båda sidorna av Pelarberget. På Alla helgons dag 1881, invigdes den nya kyrkan.

Den 25 oktober 1931 invigde biskop Erik Aurelius en ny kyrka i Malax. Kostnaden för byggnationen, inklusive orgel och inredning, uppgick till 101 000 kronor. Frånsett en liten förändring i tornspiran ser kyrkan exteriört likadan ut som den kyrka som invigdes 1881. Kyrkan rymmer idag 450 personer.

Av en tillfällighet räddades oljemålningen föreställande Kristi gravläggning vid branden, så den hänger numera på den norra väggen. Målningen hade lagts upp på kyrkvinden och i samband med rivningen av träkyrkan 1882 användes den

att bära byggavfall i. En vaken kvinna, Tecla von Goes, insåg fadäsen och lät renovera målningen och skänkte den åter till kyrkan vid återinvigningen 1931.

Visst hade det varit spännande om den gamla träkyrkan kunnat bevaras, men ett besök i Malax och en titt på den vackra kyrkan kan definitivt rekommenderas, inte minst under en vacker vårdag.